

Andrzej S. Dyszak

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2054-1192>

e-mail: dyszak@ukw.edu.pl

O pewnym typie orzeczeń wyrażających stany emocjonalne

About one of the types of predicates expressing emotional states

*Profesorowi Andrzejowi Otfinowskiemu,
twórcy bydgoskiej szkoły
transformacyjnego opisu składni polskiej,
z okazji 95. rocznicy urodzin**

Abstrakt

Przedmiotem niniejszego artykułu są zdania konstytuowane (formalnie i semantycznie) przez orzeczenia kauzatywne będące wykładnikami stanu emocjonalnego, implikujące zdarzenie przyczynowe tego stanu i konotujące wykładniki tego zdarzenia w taki sposób, że zawsze otwierają pozycję w mianowniku dla rzeczownika reprezentującego albo predykat zdarzenia przyczynowego, np. *Wymachiwanie (kijem przez Jana) straszy Piotra.*, albo jego argument (jeśli w tej pozycji pojawi się wykładnik agensa zdarzenia przyczynowego, np. *Jan straszy Piotra.*, wówczas orzeczenie otwiera w narzędniku pozycję dla wykładnika jego predykatu, np. *Jan straszy Piotra wymachiwaniem (kijem).*, lub dla wykładnika innego argumentu niż agens, np. *Jan straszy Piotra kijem.*). Odpowiednie czasowniki (zarówno niedokonane, np.: *bulwersować, emocjonować, podniecać*, jak i dokonane, np.: *rozgorzyczyć, wzburzyć, zawstydzić*), które można uznać za emocjonalizmy, zostały wyekscerpowane (na podstawie ich definicji zawierających jeden z rzeczowników: *emocja, uczucie, namiętność*) z *Uniwersalnego słownika języka polskiego*, a słownikowe przykłady ich użycia (zdania lub ich transformy) posłużyły do zilustrowania sposobów wyrażania zdarzenia przyczynowego w zdaniach z orzeczeniami kauzatywnymi, które ostatecznie proponuję nazywać stanowo-kauzatywnymi dla odróżnienia ich od odpowiednich (niekauzatywnych)

* Andrzej Otfinowski całe swoje życie zawodowe nauczyciela akademickiego związał z bydgoską Wyższą Szkołą Nauczycielską (później WSP, a obecnie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego), gdzie był zatrudniony w latach 1972–2000 (od roku 1990 na stanowisku profesora nadzwyczajnego). W tym czasie napisał m.in. dwie monografie (1982, 1986), w których wyłożył swoją teorię transformacyjnego opisu składni polskiej, wyróżniając dwa podstawowe typy struktur zdaniowych: elementarnych i złożonych. Szczególne miejsce w Jego teorii zajmują orzeczenia analityczne (zob. Otfinowski 1992) i elementarne struktury zdaniowe prymarnie matrycowe prymarne (zob. Otfinowski 1986).

orzeczeń stanowych, które także mogą wyrażać stany emocjonalne, por. np.: *Ktoś boi się czegoś.*, *Ktoś emocjonuje się czymś.* (w obu zdaniach składnik w mianowniku pełni semantyczną funkcję podmiotu = paciensa stanu wyrażanego przez orzeczenie).

Słowa kluczowe: struktury zdaniowe, emocjonalizmy czasownikowe, orzeczenia czynnościowe, orzeczenia kauzatywne, orzeczenia stanowe

Abstract

The article concerns sentences constituted (formally and semantically) by causative predicates that are exponents of an emotional state, implying the causal event of this state and connoting the exponents of this event in such a way that they always open a position in the nominative case for a noun representing either a predicate of the causal event, e.g. *Wymachiwanie (kijem przez Jana) straszy Piotra* [Brandishing (a stick by John) scares Piotr], or its argument (if the agent's exponent of the causal event appears in this position, e.g. *Jan straszy Piotra* [John scares Piotr], then the predicate opens a position in the instrumental case for the predicate's exponent, e.g. *Jan straszy Piotra wymachiwaniem (kijem)* [John scares Peter by brandishing (a stick)], or for the exponent of an argument other than the agent, e.g. *Jan straszy Piotra kijem* [John scares Peter with a stick]). Appropriate verbs (both imperfective, e.g. *bulwersować* [outrage], *emocjonować* [thrill], *podniecać* [excite], and perfective, e.g. *rozgoryczyć* [embitter], *wzburzyć* [outrage], *zawstydić* [put someone to shame]) that can be considered emotional were excerpted (based on their definitions containing one of the nouns: *emocja* [emotion], *uczucie* [feeling], *namietność* [passion]) from *Uniwersalny słownik języka polskiego* [Universal Dictionary of the Polish Language]. Dictionary examples of their use (sentences or their transformations) were used to illustrate ways of expressing a causal event in sentences with causative predicates, which are ultimately proposed to be called state-causative predicates in order to distinguish them from the corresponding (non-causative) state predicates, which can also express emotional states, e.g. *Ktoś boi się czegoś* [Someone is afraid of something], *Ktoś emocjonuje się czymś* [Someone is excited about something] (in both sentences, the nominative component has the semantic function of the subject = the patiense of the state expressed by the predicate).

Keywords: sentence structures, emotional verbs, action predicates, causative predicates, state predicates

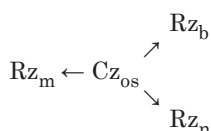
1. Wprowadzenie: orzeczenia czynnościowe a orzeczenia kauzatywne

W swojej monografii dotyczącej elementarnych struktur zdaniowych Andrzej Otfinowski zwrócił uwagę na konieczność odróżniania „konstrukcji z **orzeczeniem wyrażającym czynność** i konstrukcji z **orzeczeniem wyrażającym rezultat** a implikującym zdarzenie przyczynowe (przyczynę tego rezultatu)” (Otfinowski 1982: 13; wyróżnienia A.O.), proponując nazywać te drugie **orzeczeniami kauzatywnymi**¹ (zob. Otfinowski 1982: 14).

¹ Trzeba w tym miejscu zwrócić uwagę na inne rozumienie orzeczeń kauzatywnych, jakie przynosi odpowiedni artykuł hasłowy w *Encyklopedii języka polskiego*. Za kauzatywne

Asumptem do opisu zdań wyrażających stany emocjonalne z tego typu orzeczeniami (kauzatywnymi) stało się następujące stwierdzenie cytowanego językoznawcy: „Różnicę pomiędzy strukturami z orzeczeniem «czynnościowym» i «kauzatywnym» widać wyraźniej, gdy to drugie wyraża **przeżycie psychiczne**” (Otfinowski 1982: 15; wyróżnienie A.S.D.), które zilustrował porównaniem dwóch zdań: *Jan bije Piotra kijem*. (z orzeczeniem czynnościowym *bije*) i *Jan straszy Piotra kijem*. (z orzeczeniem kauzatywnym *straszy*, wyrażającym tu właśnie stan Piotra: ‘odczuwa strach = boi się’, który bez wątplenia jest **stanem psychicznym**²).

Z formalnego punktu widzenia porównane przez A. Otfinowskiego zdania mają identyczną strukturę powierzchniową – oba realizują następujący schemat składniowy (formalny):

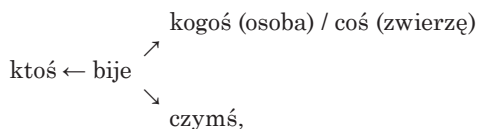
(Cz_{os} – czasownik w formie osobowej, Rz – rzeczownik, m – mianownik, b – biernik, n – narzędnik), a analogiczne składniki tych zdań pełnią identyczne funkcje składniowe: Cz_{os} (*bije*, *straszy*) – funkcję orzeczenia syntetycznego (= prostego), Rz_m (w obu zdaniach *Jan*) – funkcję podmiotu, Rz_b (w obu zdaniach *Piotra*) i Rz_n (w obu zdaniach *kijem*) – funkcje dopełnień (*Piotr* – dopełnienie bliższe, *kij* – dopełnienie dalsze). Natomiast analiza struktury głębokiej (semantycznej) każdego z tych zdań ujawnia różnice w rolach semantycznych, jakie pełnią rzeczowniki konotowane przez ich orzeczenia³ (odpowiednie formy tych rzeczowników zajmują pozycje otwierane obok siebie przez orzeczenia), co pozwala stwierdzić, że struktura konstytuowana przez orzeczenie *bije* jest **prosta** (jednopredykatowa), a struktura, której członem konstytutywnym jest orzeczenie *straszy* – **złożona** (dwupredykatowa).

uznaje się tam orzeczenia konstytuujące strukturę zdaniową, „która oznacza czynność skierowaną na dopełnienie tak skutecznie, że powoduje ona następną czynność u wyrażonego lub domyślnego dopełnienia” (Urbańczyk 1994: 240), co ilustruje się m.in. zdaniem *Każę (mu) iść i przynieść książkę*. Formalną cechą tak rozumianych orzeczeń kauzatywnych (jak *każę* w cytowanym zdaniu) jest konotowanie bezokolicznika (por. *każę iść / przynieść*), „wyrażającego czynność, która się powoduje” (Urbańczyk 1994: 240).

² Por. definicję znaczenia rzeczownika *strach* w WSJP: 1. ‘**stan psychiczny** wywołany czymś, co uznajemy za złe, nieprzyjemne lub zagrażające nam, i nie chcemy, aby się to działo, lub nie chcemy mieć z tym kontaktu’ (rozwiązanie stosowanych skrótowców dla oznaczenia cytowanych słowników jest zamieszczone na końcu artykułu; wyróżnienia w cytowanych z tych słowników definicjach – A.S.D.).

³ Chodzi o konotację semantyczno-formalną w takim rozumieniu, jak przedstawia to zjawisko Tadeusz Milewski (zob. 2004: 75).

Zgodnie ze wskazówką A. Otfinowskiego, w zdaniach z orzeczeniem kauzatywnym należy wyraźnie odróżnić argumenty predykatu wyrażanego przez to orzeczenie od argumentów predykatu z implikowanego najogólniej zdarzenia przyczynowego (por. Otfinowski 1982: 15). Przechodząc zatem do analizy semantycznej każdego z powyższych zdań, można stwierdzić, że w pierwszym z nich (*Jan bije Piotra kijem.*) rzeczowniki *Jan* i *Piotr* oraz *kij* to wykładniki argumentów predykatu wyrażanego przez orzeczenie *bije* (predykat BIC to czynność, jaką wykonuje Jan = agens, posługując się kijem = instrumentem, którym działa na Piotra = patiens⁴), por.:

natomiast w zdaniu *Jan straszy Piotra kijem.* tylko rzeczownik *Piotr* jest wykładnikiem argumentu predykatu wyrażanego przez orzeczenie *straszy* (*Piotr* jest *patienssem* – podmiotem stanu psychicznego/emocjonalnego⁵, polegającego na odczuwaniu strachu), a rzeczowniki *Jan* i *kij* to wykładniki argumentów predykatu „bliżej nieokreślonego zdarzenia przyczynowego” (Otfinowski 1982: 15) – predykat tego zdarzenia nie ma tu swojego wykładnika (jest wyzerowany)⁶, ale wykładniki jego argumentów (rzeczownik osobowy i nazwa przedmiotu = narzędzia) pozwalają wnioskować, że zdarzeniem tym może być:

- działanie (czynnościowe/operacyjne) osoby (Jana = agensa) za pomocą wskazanego narzędzia (kija = instrumentu), np. Jan **wymachuje** kijem, por.:

Jan straszy Piotra wymachiwaniem kijem.

Wymachiwanie kijem przez Jana straszy Piotra.

Wymachując kijem, Jan straszy Piotra.,

- sytuacja, której brak znamion działania, np. Jan **trzyma** kij (w ręce), por.:

⁴ Wszystkie podawane w artykule nazwy ról semantycznych (agens, patiens, instrument) stosuję zgodnie z ich rozumieniem przez A. Otfinowskiego (zob. 1982: 17–22).

⁵ Stan emocjonalny jest bez wątpienia stanem psychicznym (umysłowym). Słowniki w różny sposób kwalifikują pojęcia wyrażane takimi rzeczownikami jak *strach*. W WSJP to nazwa stanu psychicznego (zob. wyżej przypis 2.), a np. w USJP opisuje się odpowiedni stan bez jego nazwania, natomiast znaczenia synonimicznego do *strachu* rzeczownika *lęk* definiuje się i jako uczucie (zn. 1.), i jako stan emocjonalny (zn. 2.). Za pomocą pojęcia emocji definiuje się znaczenie *strachu* w SWJP.

⁶ A. Otfinowski zaznacza, że predykaty wyrażone orzeczeniami kauzatywnymi, implikując zdarzenie przyczynowe, nie implikują jednakże – nawet najogólniej – **rodzaju** takiego zdarzenia (por. Otfinowski 1982: 14).

*Jan trzymaniem (w ręce) kija straszy Piotra.
 Jan straszy Piotra (trzymanym w ręce) kijem.
 Kij trzymanym (w ręce) przez Jana straszy Piotra.
 Jan straszy Piotra, trzymając (w ręce) kij.,*

- działanie werbalne, np. Jan **mówi**, że (go = Piotra) uderzy kijem, por.:

*Jan straszy Piotra mówieniem, że go uderzy kijem.
 Jan straszy Piotra, mówiąc, że go uderzy kijem.*

Wobec powyższego struktury z orzeczeniem typu *bije* (tzn. z orzeczeniem czynnościowym) należy uznać za formalnie i semantycznie proste (jednopredykatowe = jednozdarzeniowe; reprezentują zbiór **elementarnych struktur zdaniowych**⁷), natomiast struktury z orzeczeniem typu *straszy* (tzn. z orzeczeniem kauzatywnym) trzeba uznać za formalnie proste, ale semantycznie złożone (dwupredykatowe; reprezentują zbiór **złożonych struktur zdaniowych**⁸). Treść konstytuowanej przez nie struktury zdaniowej ma złożony charakter, bowiem składają się na nią „zdarzenia **połączone stosunkiem przyczynowo-skutkowym**, często cały łańcuch takich związków” (Otfinowski 1982: 12; wyróżnienie A.S.D.), por.:

zdarzenie I		zdarzenie II
Jan wymachuje kijem	} →	Piotr odczuwa strach/boi się
Jan trzyma kij		
Jan mówi, że uderzy kijem		
przyczyna		skutek
<i>Jan kijem</i> ⁹		<i>straszy Piotra</i>

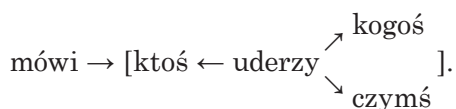
Predykat **MÓWIĆ** (*mówi*), w odróżnieniu od predykatów **WYMACHIWAĆ** (*wymachuje*) i **TRZYMAĆ** (*trzyma*), implikujących tylko argumenty przedmiotowe (por.: ktoś ← wymachuje → czymś, ktoś ← trzyma → coś), implikuje (oprócz argumentu przedmiotowego, tu: osobowego: ktoś ← mówi) także argument zdarzeniowy¹⁰ (= inny predykat z jego argumentami), por.:

⁷ Tego typu struktury (ESZ) A. Otfinowski omawia w monografii z 1982 r. (szczególnie zob. strony: 8–9, 21, 32 – tam wskazane zostały cechy definicyjne ESZ).

⁸ O rozumieniu tego typu struktur (ZSZ) – nie tylko z orzeczeniem kauzatywnym – A. Otfinowski pisze w swojej pracy z 1986 r. (zob. tam rozdz. I).

⁹ W rozpatrywanej przykładowej tekstowej realizacji zdarzenia przyczynowego brak wykładnika (został wyzerowany) któregośkolwiek z (możliwych/sugerowanych wyżej) predykatów: WYMACHIWAĆ, TRZYMAĆ, MÓWIĆ. Realizacja ta jest eliptyczna, elipsa jest obligatoryjna, gdyż nie można wprowadzić odpowiedniego wykładnika predykatu bez zmiany struktury gramatycznej całego zdania.

¹⁰ Stosuję tu bardziej rozpowszechniony termin Stanisława Karolaka (1984: 69). Zdaniem A. Otfinowskiego (1986: 13), lepiej jest mówić w odniesieniu do argumentów zdarzeniowych o zdarzeniach (w planie treści), których wykładnikami są (w planie wyrażania) zdania lub ich transformy, co pozwala „wyraźniej oddzielać zdarzenia i ich

Zasygnalizowana przez A. Otfinowskiego kwestia różnicy między zdaniami z orzeczeniem czynnościowym a zdaniami z orzeczeniem kauzatywnym jest o tyle istotna, że nierzadko w pracach językoznawczych „orzeczeniem kauzatywnym przypisuje się charakter «czynnościowy» na podstawie znajomości zdarzeń przyczynowych, które często czy najczęściej są (ale nie muszą być) czynnościami z agensem i instrumentem, np. *suszyć*, *czyścić*, *wybić* (szybę), *słodzić*, *zasłaniać* (szybę kocem), *dzielić* (papier), *leczyć* (ziołami), *otworzyć* (drzwi), *zabić* i inne” (Otfinowski 1982: 16), czego przykładem są rozważania lingwistów amerykańskich. Wallace L. Chafe wyrażanie czynności („tego, co robi agens”) przypisuje orzeczeniom w zdaniach: *Michael dried the wood. The men tightened the rope. Harriet broke the dish. The tiger killed the elephant.* (Chafe 1973: 98). Podobnie Charles J. Fillmore widzi czynność wyrażoną orzeczeniem *opened* w zdaniu *John opened the door.* (Fillmore 1968: 27), uznając rzeczownik *John* za jej agensa, podobnie jak John Lyons nazywa „agentywnym” podmiot zdania *John moved the stones.* (Lyons 1975: 389–398)¹¹.

Przedmiotem dalszej części niniejszego artykułu są tylko te **orzeczenia kauzatywne**, które konstytuują zdania (formalnie i semantycznie) będące wykładnikami powstającego (orzeczenia niedokonane) lub powstałego (orzeczenia dokonane) **stanu emocjonalnego** jako skutku zdarzenia najogólniej sygnalizowanego w zdaniu w ten sposób, że jego orzeczenie konotuje wykładnik(i) tego zdarzenia przyczynowego. Co ważne, są to orzeczenia, które **nie były przedmiotem bliższych analiz** A. Otfinowskiego (poza *boi się*), mimo wskazania przez niego klasy semantycznej, do której należą (stany psychiczne; tutaj zawężona do stanów emocjonalnych), jako reprezentatywnej dla orzeczeń kauzatywnych (por. wyżej).

argumenty, wykładniki zdarzeń i wykładniki ich argumentów z jednej strony, z drugiej zaś – zdarzenia w złożonych strukturach predykatowo-argumentowych (w planie treści)” i wykładniki tych „zdarzeń w złożonych strukturach zdaniowych (w planie wyrażania)”.

¹¹ A. Otfinowski dyskutuje też z czynnościowym pojmowaniem pewnych orzeczeń kauzatywnych przez polskich językoznawców, np. przez Annę Wierzbicką (1969) czy Macieja Grochowskiego (1975).

2. Wybrane emocjonalizmy czasownikowe

Klasę odpowiednich orzeczeń, które należą do klasy emocjonalizmów czasownikowych (**czasowniki wyrażające emocje**¹²), da się wyznaczyć chociażby na podstawie definicji słownikowych znaczeń odpowiednich czasowników, w których – w funkcji definiensów – użyto m.in. rzeczowników *emocja* lub *uczucie* czy też *namiętność*¹³.

Pojęcie związane z rzeczownikiem *emocja* rozumie się jako **silne przeżycie uczuciowe** lub krótko: **silne uczucie**, por.:

[...] **silne przeżycie uczuciowe**, np. gniewu, strachu, radości' (SJPSz),
'**silne uczucie**, wywołane przez jakieś intensywne przeżycie [...]' (WSJP).

Podobnie (jako **stan uczuciowy**) we wskazanych słownikach definiuje się znaczenie rzeczownika *namiętność*, por.:

'**stan uczuciowy** występujący z wielką siłą, gwałtownością [...]' (SJPSz, zn. 1.;
tak samo w USJP, zn. a),
'**stan intensywnego pobudzenia uczuciowego** [...]' (WSJP, zn. 4.).

W ISJP obie nazwy występują w formie *plurale tantum*: *emocje* (jako hasło) z definicją: **Emocje** to bardzo silne uczucia, np. strachu, zazdrości, radości, lub bardzo silne wzruszenia.; *namiętności* (pod hasłem *namiętność* 1.) z definicją: **Namiętności** to silne i gwałtowne uczucia, które tłumią rozsądek i nad którymi trudno zapanować.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że pojęcia UCZUCIA i EMOCJI uznawane są za **podobne stany psychiczne**, por. następujące definicje słownikowe znaczeń odpowiadających im rzeczowników:

uczucie

'**stan psychiczny**, którego istotę stanowi ustosunkowanie się wewnętrzne do aktualnie działających bodźców, przeszłych lub przyszłych zdarzeń i wszystkich elementów otaczającego świata oraz do własnego organizmu; emocja' (SJPSz, zn. 2.)¹⁴,

¹² Węziej emocjonalizmy rozumie się np. w *Encyklopedii języka polskiego*, gdzie utożsamia się je tylko z ekspresywizmami, tj. wyrazami wyrażającymi emocjonalny stosunek do kogoś lub czegoś (por. Urbańczyk 1994, hasła: *Emocjonalizm* i *Ekspresywizm*). O ekspresywizmach czasownikowych (na przykładzie klasy czasowników wyrażających cierpienia fizyczne) zob. mój wcześniejszy artykuł (Dyszak 2004: 59–64).

¹³ Jeśli nawet wymienione wyrazy nie są synonimiczne, to przynajmniej można je uznać za bliskoznaczne, o czym świadczą z kolei definicje ich znaczeń w słownikach polszczyzny ogólnej (chronologicznie: SJPSz, USJP, ISJP, WSJP). Zdają sobie sprawę, że to kryterium wyodrębnienia klasy czasowników emocjonalnych jest metodologicznie nieprecyzyjne i zostało tu zastosowane tylko ze względów czysto praktycznych.

¹⁴ W tej definicji trzeba zwrócić uwagę na użycie rzeczownika *emocja* w funkcji definiensa, co sugeruje jego synonimiczność z rzeczownikiem *emocja*.

‘**stan psychiczny** odzwierciedlający stosunek do przeszłych i przyszłych zdarzeń, do innych ludzi, całego otaczającego świata i siebie samego’ (USJP, zn. 3.),

‘**stan psychiczny**, którego doświadczamy w związku z jakąś sytuacją lub zdarzeniem i w którym wyrażamy nasz stosunek do samego siebie lub otoczenia’ (WSJP, zn. 1.),
emocja

‘**stan psychiczny** towarzyszący powstawaniu i zaspokajaniu podstawowych potrzeb biologicznych [...]’ (USJP, zn. 2.).

Rzeczownik *emocje* pojawia się w definicjach (tu wyekscerpowanych tylko z USJP) takich czasowników, jak *bulwersować* (‘wzbudzać gwałtowne, nieprzychylne **emocje**; poruszać, podniecać, wzburzać’) i *zbulwersować* (‘wzbudzić gwałtowne, negatywne **emocje**; poruszyć, podniecić, wzburzyć’), *emocjonować* (‘wywoływać **emocje**; wzruszać, podniecać’), *rozemocjonować* (‘wywołać **emocje**, silnie wzruszyć; podniecić’) i *zemocjonować* (‘wprawić kogoś w stan podniecenia, wywołać **emocje**; wzruszyć, wzburzyć’), *ruszyć – ruszać* (zn. 5. d) ‘wywołać (wywoływać) silne **emocje**; poruszyć (poruszać’) oraz *rozognić – rozogniać* (zn. c) ‘wywołać (wywoływać) gwałtowne **emocje**; przejąć (przejmować), podniecić (podniecać), roznamiętnić (roznamiętniać’). Z kolei rzeczowniki *uczucie* i *uczucia* (lub wyrażenie *stan pobudzenia uczuciowego*) występują w definicjach czasowników: *wzruszyć – wzruszać* (zn. 1. ‘wzbudzić (wzbudzać) **uczucia**, zwłaszcza uczucia tkliwości, czułości, wdzięczności itp., wywołać (wywoływać) poruszenie; rozczulić (rozczułać), roztkliwić (roztkliwiać), rozrzewnić (rozrzewniać’), *podniecić – podniecać* (zn. 1. a) ‘wywołać (wywoływać) **stan** silnego **pobudzenia** nerwowego, **uczuciowego**, radosnego ożywienia; pobudzić (pobudzać), ożywić (ożywiać), podekscytować (ekscytować’), *postraszyć* (zn. a) ‘wywołać u kogoś **uczucie** strachu, nastraszyć kogoś trochę, zwykle żeby wpłynąć na jego postępowanie’) oraz *zastraszyć – zastraszać* (‘straszeniem, groźbami zmusić (zmuszać) kogoś do czegoś, wywołać (wywoływać) w kimś **uczucie** silnego, ciągłego zagrożenia’), a także: *przywiązać – przywiązywać* (zn. 2. ‘wzbudzić (wzbudzać) **uczucie** sympatii, zbliżyć (zbliżać) do siebie uczuciowo’), *rozgoryczyć – rozgoryczać* (‘wywołać (wywoływać) **uczucie** rozczarowania, rozżalenia, napęlić (napęlić) goryczą’), *rozkochać – rozkochiwać* (zn. 1. ‘wywołać (wywoływać) w kimś gorące **uczucie** miłości ku sobie’), *rozżalić – rozżalać* (‘wzbudzić (wzbudzać), wywołać (wywoływać) w kimś **uczucie** żalu, smutku, rozgoryczenia; rozgoryczyć (rozgoryczać), zasmucić (zasmucać’), *zawstydzić – zawstydząć* (‘spowodować (powodować) u kogoś, wywołać (wywoływać) w kimś **uczucie** wstydu, zażenowania’) i *zbudować* (zn. 3. a) ‘sprawić dobre wrażenie, wywołać u kogoś **uczucie** podziwu, szacunku’). Tylko w definicjach znaczenia pary aspektowej *roznamiętnić – roznamięt-*

niać pojawił się (w funkcji definiensa) rzeczownik *namiętność* (por. zn. b) ‘wzbudzić (wzbudzać) w kimś **namiętność** ku komuś lub czemuś; podniecić (podniecać)’.

W wielu wypadkach cytowanym definicjom towarzyszą czasowniki wprowadzone przez ich autorów jako synonimy czasowników definiowanych. Zatem do rozpatrywanej klasy można włączyć także następujące czasowniki (mimo braku w definicjach ich znaczeń rzeczowników *emocje*, *uczucie/uczucia* czy *namiętność*): *poruszyć* – *poruszać*, *przerazić* – *przerażać*, *wstrząsnąć* – *wstrząsać* (jako synonimy pary *poruszyć* – *poruszać*), *wzburzyć* – *wzburzać*. Nie może tu też zabraknąć czasowników pokrewnych do wymienionych wyżej czasowników z rdzeniem *strasz-*, a mianowicie *przestraszyć* – *przestraszać* oraz (rozpatrywanego już na wstępie) czasownika *straszyć*, a także *trwożyć* (jako synonimu czasownika *straszyć*) i jego postaci dokonanej *strwożyć* (w definicji znaczenia tego czasownika występują wymienione wyżej czasowniki *przestraszyć*, *przerazić*, *zatrwożyć*) oraz *zatrwożyć* – *zatrważać* (po definicji ich znaczenia podano m.in. czasowniki *przerazić* – *przerażać* i *przestraszyć* – *przestraszać*)¹⁵.

Jak to zostało już zasygnalizowane, każde orzeczenie kauzatywne wyraża powsta(wa)nie cechy (w tym: stanu) przedmiotu pod wpływem jakiegoś zdarzenia, konotując wykładnik(i) tego zdarzenia: jego predykatu i/lub argumentu(-ów). W zdaniach wyrażających stany emocjonalne, konstytuowanych przez orzeczenia kauzatywne, przynajmniej jeden z wykładników zdarzenia przyczynowego zawsze pojawia się **w formie mianownika** (jako formalny podmiot zdania) = jest konotowany w tej formie przez orzeczenie kauzatywne. Może to być jedyny wykładnik zdarzenia przyczynowego, por.: **Jan** *straszy* Piotra., **Kij** *straszy* Piotra., **Wymachiwanie** *straszy* Piotra. (częściej wykładnik predykatu zdarzenia przyczynowego, jak *wymachiwanie*, pojawi się z upodrzednionym wykładnikiem argumentu tego predykatu, por.: **Wymachiwanie Jana** *straszy* Piotra., czy wszystkimi upodrzednionymi wykładnikami argumentów, por.: **Wymachiwanie kijem przez Jana** *straszy* Piotra.). Jeżeli pozycję tę zajmie wykładnik agensa zdarzenia przyczynowego (jak w **Jan** *straszy* Piotra.), wówczas drugi wykładnik zdarzenia przyczynowego konotowany przez orzeczenie kauzatywne może pojawić się **w formie narzędnika** – będzie nim albo wykładnik predykatu, por.: **Jan** *straszy* Piotra **wymachiwaniem**. (ewentualnie z dodatkowo upodrzednionym

¹⁵ Powyższa lista nie wyczerpuje zapewne klasy emocjonalizmów czasownikowych, ale wyekscerpowane czasowniki można uznać za reprezentatywną jej grupę i wykorzystać je do pokazania cech strukturalno-semantycznych zdań, w których realizują się jako orzeczenia kauzatywne.

wykładnikiem drugiego argumentu, tu: narzędzia, por.: **Jan straszy Piotra *wymachiwaniem kijem***), albo wykładnik innego niż agens argumentu zdarzenia przyczynowego (tu: narzędzia), por.: **Jan straszy Piotra *kijem***.

Istnieje też możliwość wyrażania wykładników zdarzenia przyczynowego w zdaniach innego typu niż formalnie proste, np. ze zdaniem podrzędnym, por.: **Kij, *którym wymachuje Jan*, straszy Piotra**. (podmiot zdania nadrzędnego *kij* jest wykładnikiem jednego z argumentów zdarzenia przyczynowego = instrumentu, natomiast pozostałe wykładniki współtworzą zdanie podrzędne, którego orzeczenie *wymachuje* jest wykładnikiem predykatu zdarzenia przyczynowego, a dopełnienie tego orzeczenia *Jan* – wykładnikiem drugiego jego argumentu = agensa), czy z imiesłowowym równoważnikiem zdania, np. **Jan straszy Piotra, *wymachując kijem***. (podmiot zdania nadrzędnego *Jan* = wykładnik agensa zdarzenia przyczynowego, podrzędny względem orzeczenia *straszy* imiesłów *wymachując* = wykładnik predykatu zdarzenia przyczynowego, a podrzędny względem imiesłowu rzeczownik *kij* = wykładnik narzędzia).

3. Typy konstrukcji zdaniowych z orzeczeniami kauzatywnymi, wyrażającymi stany emocjonalne

Ilustracją przedstawionych możliwości realizowania się zdarzenia przyczynowego przy różnych orzeczeniach kauzatywnych wyrażających emocje będą zdania, które podane są w USJP jako przykłady użycie wymienionych wyżej czasowników¹⁶.

I. Zdania formalnie proste

1) Zdania tylko z **jednym** konotowanym wykładnikiem zdarzenia przyczynowego – w formie mianownika:

a) zdania z wykładnikiem **predykatu** zdarzenia przyczynowego:

*Rozżaliła go **niewdzięczność** ludzka*.

(agens zdarzenia przyczynowego ma także tu swój wykładnik, ale nie pozycji konotowanej przez orzeczenie *rozżaliła*, a jako przymiotnik = przydawka *ludzka* ('ludzi'), będąca określeniem rzeczownikowego wykładnika predykatu, por.: **ludzie są niewdzięczni** → **niewdzięczność *ludzka***)¹⁷

¹⁶ W cytowanych niżej zdaniach ich komponenty, które są wykładnikami innych zdarzeń, niż stan emocjonalny czy jego przyczyna, ujmuję w nawiasy.

¹⁷ Ograniczone ramy artykułu nie pozwalają szczegółowo omówić każdego z cytowanych niżej przykładów, dlatego też większość pozostałych zdań pozostawiam bez komentarza.

Zatrwożył ją **odgłos** czyichś kroków.
Perspektywa wycieczki podnieciła wszystkich.¹⁸
 (Ciężkie) **przeżycia** rozgoryczyły go (do reszty).
 Emocjonowały ich **przygody** bohaterów powieści.
 Nie przerażały go **trudności**.
 Nie przstraszały go (żadne) **trudności**.
Spektakl rozemocjonował widzów.
Spektakl zemocjonował widzów.
 Najmniejszy **szelest** ją trwożył.
 Rusza mnie **widok** żebrzących dzieci.

(*widok* jest wykładnikiem predykatu wyższego rzędu, którego argumentem w tym wypadku jest zdarzenie wyrażone związkiem *żebrzących dzieci*, por.: ja ← widzę → dzieci żebrzą = przyczyna → rusza mnie (jestem poruszony) = skutek)

(Nagle) **wtargnięcie** manifestantów strwożyło zebranych.

b) zdanie z wykładnikiem **agensa** zdarzenia przyczynowego:

Nauczyciel zawstydił go (przed klasą).

c) zdania z wykładnikiem **patiensu** zdarzenia przyczynowego:

Utwór porusza czytelników.¹⁹
 Przeraziły go (te) **wiadomości**.²⁰
 Wstrząsnęła nim (ta straszna) **wiadomość**.
 (Ta) **wiadomość** (mocno) ją zbulwersowała.
 Zatrwożyły go (złe) **wieści**.

W zdaniu **Coś** mnie przstraszyło. (USJP) zaimek *coś* może być wykładnikiem zarówno predykatu zdarzenia przyczynowego, jak i argumentu(-ów) tego predykatu²¹.

¹⁸ Perspektywa oznacza tu przewidywanie (ktoś przewiduje wycieczkę / zorganizowanie wycieczki), por. definicję rzeczownika *perspektywa* w USJP: b) 'to, co się daje przewidywać w przyszłości; widoki na coś'.

¹⁹ Traktowanie tu rzeczownika *utwór* jako *patiensu* zdarzenia przyczynowego uzasadnia definicja jego znaczenia, zob. w USJP – zn. 1. '**rzecz stworzona**, napisana, skomponowana **przez kogoś**, dzieło naukowe, literackie, muzyczne, filmowe itp.'

²⁰ Rzeczownik *wiadomość* (w tym i następnych dwóch zdaniach) także uznaję za nazwę rzeczy (tekstu), por. definicję jego znaczenia w USJP: 'informacja o czymś, **rzecz zakomunikowana**; zawiadomienie, doniesienie, wieść'. Podobnie rzeczownik *wieść* (z kolejnego zdania), który pojawia się w cytowanej definicji jako synonim rzeczownika *wiadomość*, a ten z kolei służy jako definiens w definicji znaczenia rzeczownika *wieść* w USJP.

²¹ Zob. definicję znaczenia zaimka *coś* (I) np. w USJP: 'zaimek rzeczowny nieokreślony, zastępujący nazwę dowolnego **przedmiotu** lub **faktu** [...]'

2) Zdania z **dwoma** konotowanymi wykładnikami zdarzenia przyczynowego:

- a) w **mianowniku** wykładnik **patiensa** zdarzenia przyczynowego,
w **narzędniku** wykładnik **predykatu** zdarzenia przyczynowego:

Dom przerażał pustką. (← *Dom przerażał kogoś pustką.*),

por.: dom jest pusty = przyczyna → przeraża kogoś (ktoś jest przerażony)
= skutek;

- b) w **końcówce orzeczenia** wykładnik **agensa** zdarzenia przyczynowego (podmiot domyślny – konotowany)²², w **narzędniku** wykładnik **predykatu** zdarzenia przyczynowego:

Dobrocią przywiązała go (do siebie). (← *Ona przywiązała go...*),

por.: była (dla niego) dobra = przyczyna → przywiązała go (on stał się przywiązany) = skutek,

Trwożyła ludzi (ponurymi) przepowiedniami. (← *Ona trwożyła ludzi...*),

por.: przepowiadała = przyczyna → trwożyła ludzi (ludzie byli strwożeni / zatrwożeni) = skutek,

Zatrwożyło ich (ponurymi) przewidywaniami. (← *On zatrwożył ich...*),

por.: przewidywał = przyczyna → zatrwożył ich (byli zatrwożeni) = skutek,

Zbulwersował opinię publiczną (swoim) wystąpieniem. (← *On zbulwersował opinię publiczną...*),

por.: wystąpił = przyczyna → zbulwersował opinię publiczną²³ (opinia publiczna była zbulwersowana) = skutek.

II Zdanie formalnie złożone (z imiesłownym wykładnikiem predykatu zdarzenia przyczynowego)

*Prasa znowu bulwersowała opinię publiczną, ujawniając szczegóły (prowadzonego) śledztwa.*²⁴

²² Mianownik został wyzerowany, można go wyrazić najogólniej pod postacią odpowiedniego zaimka osobowego (por. zdania w nawiasach podane po przykładach słownikowych).

²³ Opinia publiczna to ludzie = zbiorowy podmiot przeżycia emocjonalnego, por. definicje znaczeń w USJP: frazeologizmu *opinia publiczna* pod hasłem *opinia*: zn. 1. 'społeczeństwo lub znaczna jego część' jako wyraziciel poglądów na temat ważnych spraw i wydarzeń i rzeczownika społeczeństwo: 'ogół ludzi pozostających we wzajemnych stosunkach wynikających z ich udziału w procesach produkcyjnych i w życiu kulturalnym [...]'.
²⁴ Tu *prasę* można potraktować jako nazwę zespołu ludzi, por. następującą definicję znaczenia tego rzeczownika w USJP: 2. 'zespół ludzi piszących w czasopiśmie, zespół dziennikarzy', czyli wykładnik agensa zdarzenia przyczynowego, lub jako nazwę wytworu

Postraszyła dzieci, że nie pójdą na sanki, jak nie wypiją mleka. ← **Ona** postraszyła, **mówiąc**, że nie pójdą na sanki, jak nie wypiją mleka.

Cytowane przykłady nie wyczerpują wskazanych możliwości wyrażania zdarzenia przyczynowego, dlatego warto jeszcze zwrócić uwagę na transformy odpowiednich zdań²⁵, którymi ilustrowane są słownikowe definicje opisywanych tutaj czasowników. Zdanie *Był (do głębi) poruszony (szokującym) widokiem*. (USJP, *poruszyć* w zn. 3b) z elipsą mianownikowego wykładnika podmiotu stanu emocjonalnego, wyrażonego przymiotnikiem *poruszony* (← **On** *był do głębi poruszony szokującym widokiem.*), jest transformą pasywną zdania (z wykładnikiem predykatu zdarzenia przyczynowego w mianowniku): **Widok** *poruszył go*. (por.: widział coś = przyczyna → poruszyło go = skutek).

Liczne są transformy niezdaniowe, wśród których można wskazać:

- transformy zdań z wykładnikiem **predykatu** zdarzenia przyczynowego w **mianowniku**:

Ktoś rozogniony dyskusją, wspomnieniami. ← **Dyskusja** rozogniła kogoś. / **Wspomnienia** rozogniły kogoś.

Była rozżalona postępowaniem syna. ← **Postępowanie** syna rozżaliło ją.

(zarówno w transformie, jak i w zdaniu wyjściowym występuje – upodrzedniony względem wykładnika predykatu – wykładnik jego argumentu = agensa zdarzenia przyczynowego: *postępowanie* czyje? *syna* ← *syn* (w jakiś sposób) *postępował*)

Strwożone hałasem konie (poniosły). ← **Hałas** strwożył konie.

- transformy zdań z wykładnikiem **agensa** zdarzenia przyczynowego w **mianowniku**:

Rozkochać kogoś (do szaleństwa). ← **Ktoś** rozkochał kogoś.

Roznamiętnić kogoś (do boju, do walki). ← **Ktoś** roznamiętnił kogoś.

Wzruszyć kogoś (głęboko). ← **Ktoś** wzruszył kogoś.

Wzruszyć kogoś (do głębi (serca), do łez, do żywego). ← **Ktoś** wzruszył kogoś...

- transformy zdań z wykładnikiem **agensa** zdarzenia przyczynowego w **mianowniku** i wykładnikiem **predykatu** zdarzenia przyczynowego w **narzędniku**:

pracy dziennikarzy, por. następującą definicję znaczenia tego rzeczownika w USJP: 1. 'ogół dzienników i czasopism, szczególnie wychodzących w danym czasie, w danym kraju', czyli wykładnik *patiens* zdarzenia przyczynowego = tekstów – wytworów pracy dziennikarzy.

²⁵ O transformach i transformowaniu zdań zob. Otfinowski 1982: 6–7, 55–58 (na dalszych stronach autor dokonuje szczegółowego opisu transformacji analizujących, czyli przekształceń zdań z orzeczeniem syntetycznym na zdania z orzeczeniem analitycznym).

Przerazić kogoś (swoim) wyglądem. ← **Ktoś** przeraził kogoś **wyglądem**.,

por. np.: ktoś źle wyglądał / wyglądał na chorego = przyczyna → przeraził kogoś (ktoś był przerażony) = skutek,

Wzburzyć kogoś (do głębi swoim) zachowaniem, (niebaczny) słowem. ← **Ktoś** wzburzył kogoś **zachowaniem** / **słowem**.,

por. np.: ktoś źle się zachowywał / wulgarnie mówił (używał wulgarnych słów) = przyczyna → wzburzył kogoś (ktoś był wzburzony) = skutek,

Wzruszyć kogoś łzami, płaczem, prośbami. ← **Ktoś** wzruszył kogoś **łzami** / **płaczem** / **prośbami**.,

por. np.: ktoś płakał (ronił / wylewał łzy) / prosił (o coś) = przyczyna → wzruszył kogoś (ktoś był wzruszony) = skutek,

Zastraszyć kogoś groźbami. ← **Ktoś** zastraszył kogoś **groźbami**.,

por. np.: ktoś groził komuś = przyczyna → zastraszył kogoś (ktoś czuł się zastraszony) = skutek,

Być zbudowanym (czyjąś) odwagą, szlachetnością, postawą. ← **Ktoś** jest zbudowany *czyjąś odwagą / szlachetnością / postawą.* ← **Ktoś** zbudował kogoś **odwagą** / **szlachetnością** / **postawą**.,

por. np.: ktoś był odważny / szlachetny // miał (określoną) postawę²⁶ = przyczyna → zbudował kogoś (ktoś był zbudowany) = skutek.

Transformy, przede wszystkim ze względu na ich eliptyczność, nie zawsze pozwalają łatwo właściwie wskazać komponenty zdarzenia przyczynowego, por. np. transformę konstytuowaną przez bezokolicznik *straszyć*, przy którym w pozycji konotowanej przez ten bezokolicznik w narzędniku (a prymarnie przez formę osobową: *straszy kim / czym* → *straszyć kim / czym*) występują (alternatywnie) rzeczowniki *dziad* i *kominiarz*: *Straszyć dzieci dziadem, kominiarzem.* (← **Ktoś** *straszy dzieci dziadem / kominiarzem*.). Rzeczownik w narzędniku (*dziadem* czy *kominiarzem*) – jak można sądzić – jest argumentem wyzerowanego wykładnika jakiegoś predykatu werbalnego, np. *MÓWIĆ* / *OPOWIADAĆ*, np. ktoś mówi / opowiada o dziadzie / o kominiarzu = przyczyna → *straszy dzieci* (dzieci boją się) = skutek, dla którego orzeczenie *straszy* otwiera prymarnie pozycję **w narzędniku**, por.: ***Ktoś straszy dzieci mówieniem / opowiadaniem o dziadzie / kominiarzu.*** (w tej pozycji może się też pojawić imiesłów przysłówkowy, por.: ***Ktoś straszy dzieci, mówiąc***

²⁶ Por. następującą definicję znaczenia rzeczownika *postawa* w USJP: c) 'stosunek człowieka do życia lub do pewnej wyróżnionej sfery zjawisk, wyrażający jego poglądy, przekonania; także: sposób postępowania, zachowania wobec określonych zjawisk, zdarzeń lub w stosunku do ludzi'.

/ *opowiadając o dziadzie / kominiarzu.*). Podobnie jest chyba w wypadku transformy *Straszyć uczniów egzaminami*. (← *Ktoś straszy uczniów egzaminami*). Mimo że w narzędniku występuje rzeczownik nazywający zdarzenie, nie jest to wykładnik predykatu zdarzenia bezpośrednio przyczynowego. Wyzerowany (zablokowany) w transformie bezokolicznikowej wykładnik agensa zdarzenia przyczynowego (w zdaniu wyjściowym zasygnalizowany najogólniej zaimkiem *ktoś*) wydaje się argumentem zdarzenia werbalnego, np. *ktoś* (np. nauczyciel) mówi (uczniom) o egzaminie / zapowiada (uczniom) egzamin = przyczyna → *straszy uczniów* (uczniowie boją się) = skutek.

4. Konkluzja

Na zakończenie trzeba też zwrócić uwagę na zdania wyrażające stany emocjonalne, w których w formie mianownika nie pojawia się wykładnik zdarzenia wywołującego stan wyrażany przez orzeczenia konstytuujące te zdania (jak w opisanych wyżej przykładach). W pozycji tej bowiem ma swój wykładnik podmiot emocji (osoba odczuwająca/przeżywająca emocje), por.:

Jan emocjonuje się meczem piłki nożnej / piłką nożną.

Ewa boi się egzaminu.

Orzeczenia tych zdań (*emocjonuje się*, *boi się*) nie mają w tej sytuacji charakteru kauzatywnego, wyrażają bowiem stan psychiczny osoby wskazanej rzeczownikiem w mianowniku (*Jan*, *Ewa*). Są to zatem **czasowniki stanowe** (ale inne niż orzeczenia wyrażające takie stany, jak np. *śpi* czy *choruje*), por. zdania z odpowiadającymi im orzeczeniami kauzatywnymi, które proponuję ostatecznie nazywać (dokładniej) **stanowo-kauzatywnymi**²⁷:

Mecz piłki nożnej emocjonuje Jana.

Nauczyciel straszy Ewę egzaminem.

²⁷ Wprowadzona dla nich przez A. Otfinowskiego nazwa *kauzatywne* (od łac. *causa* ‘przyczyna’) zwraca uwagę tylko na implikowanie przez orzeczenia kauzatywne zdarzenia przyczynowego, pomijając „jakby” drugi aspekt ich rozumienia, a mianowicie wyrażanie stanu, co autor terminu sam podkreśla. Nazwa *stanowo-kauzatywne* oddaje w pełni ich istotę: wyrażając stan, implikują jego przyczynę, konotując jej wykładniki. Szczególnie w wypadku orzeczeń wyrażających stany emocjonalne przymiotniki *stanowe* i *stanowo-kauzatywne*, (za)stosowane dla ich nazwania, wyraźnie odróżniają dwa typy takich orzeczeń (np.: *boi się* – orzeczenie stanowe, *straszy* – orzeczenie stanowo-kauzatywne). Poza tym dzięki zaproponowanej tu nazwie orzeczenia stanowo-kauzatywne nie będą mylone z orzeczeniami kauzatywnymi w rozumieniu autora(-ki) odpowiedniego hasła w cytowanej na wstępie *Encyklopedii języka polskiego* (np.: *dałam* w związku składniowym *dałam obciąć* – orzeczenie kauzatywne, *emocjonuje* – orzeczenie stanowo-kauzatywne).

Należy też dodać, że zarówno omawiane **orzeczenia stanowe** typu *boi się*, *emocjonuje się*, jak i **orzeczenia stanowo-kauzatywne** – jak *emocjonuje i straszy* – konstytuują **elementarne struktury zdaniowe prymarnie matrycowe**²⁸, „to znaczy takie, których realizacje nie są samodzielными zdaniami pojedynczymi” (Otfinowski 1986: 9), i zawsze występują w zdaniach semantycznie złożonych (to łączy oba typy orzeczeń), implikując zdarzenie przyczynowe i obligatoryjnie konotując jego wykładnik (predykatu lub wykładnika tego zdarzenia), ale w różny sposób: orzeczenia stanowe zawsze w przypadku zależnym (nigdy w mianowniku), natomiast orzeczenia stanowo-kauzatywne zawsze koniecznie w mianowniku (i ewentualnie, dodatkowo w przypadku zależnym). Zatem przykładowe zdanie **Ewa boi się* jest niepełne/eliptyczne, a np. w zdaniu *Ewa boi się nauczyciela*, rzeczownik w dopełniaczu (*nauczyciela*) jest wykładnikiem argumentu „jakiegoś” zdarzenia, którego predykat nie został wyrażony (natomiast w zdaniu *Ewa boi się egzaminu*, takim wykładnikiem – predykatu – jest rzeczownik *egzaminu*)²⁹.

Odpowiadające sobie semantycznie orzeczenia (stanowe – prymarnie matrycowe i stanowo-kauzatywne) nie muszą być pokrewne, co ilustrują czasowniki *boi się* i *straszy*. Oba wyrażają to samo uczucie strachu (por. słownikowe definicje znaczeń odpowiednich czasowników np. w USJP: *bać się* (zn. 1.) ‘doznawać uczucia strachu, odczuwać lęk’, *straszyć* (zn. 1.) ‘wzbudzać w kimś strach, przerażać kogoś; trwożyć’). Jeśli odpowiednie orzeczenia są pokrewne, różni je formalnie morf *się* (obecny w orzeczeniach stanowych, jak *emocjonuje się*, nieobecny w czasownikach stanowo-kauzatywnych, jak *emocjonuje*). W budowie czasowników stanowych, niemających formalnie pokrewnych czasowników stanowo-kauzatywnych, morf *się* może występować, jak w *boi się*, ale nie musi, jak w *martwieć* (‘doznawać uczucia strachu, grozy; truchleć’, USJP, *martwieć* w zn. c), por. zdanie: *Martwiała na myśl o rozstaniu*. (USJP) ← *Ona martwiała...* (w pozycji otwieranej w formie mianownika może pojawić się tylko wykładnik podmiotu stanu emocjonalnego, wyrażonego przez orzeczenie).

Skróty słowników

ISJP – Bańko M. (red.) (2000): *Inny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa.

SJPSz – Szymczak M. (red.) (1995): *Słownik języka polskiego PWN*. T. 1–3. Warszawa.

²⁸ A. Otfinowski zaczerpnął ich nazwę *matrycowe* z teorii generatywno-transformacyjnej, dając szczegółowy (choć niewyczerpujący) opis tzw. struktur w pracy z roku 1986 (ogólne ich rozumienie zawiera jej rozdział II).

²⁹ Inne przykłady z orzeczeniem *boi się* (i ich interpretację) zob. Otfinowski 1986: 14, 15, 18, 20.

- SWJP – Dunaj B. (red.) (1996): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa.
USJP – Dubisz S. (red.) (2008): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa. CD-ROM wersja 3.0.
WSJP – Żmigrodzki P. (red.): *Wielki słownik języka polskiego*, <<https://wsjp.pl/>>, dostęp: 10.05.2024.

Literatura

- Chafe W.L. (1973): *Meaning and The Structures of Language*. Chicago and London.
Dyszak A. (2004): *Wykładniki predykatów cierpienia fizycznego jako emocjonalizmy*. [W:] *Funkcja emocjonalna jednostek językowych i tekstowych*. Red. K. Wojtczuk, A. Wierzbicka. Siedlce, s. 59–63.
Grochowski M. (1975): *Środek czynności w strukturze zdania*. Wrocław.
Fillmore Ch.J. (1968): *The Case for Case*. [W:] *Universals in Linguistic Theory*. Red. E. Bach, R.T. Harms. London, s. 1–25.
Karolak S. (1984): *Składnia wyrażen predykatywnych*. [W:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Red. S. Urbańczyk. Warszawa, s. 11–209.
Lyon J. (1975): *Wstęp do językoznawstwa*. Przekład K. Bogacki. Warszawa.
Milewski T. (2004): *Językoznawstwo*. Warszawa.
Otfinowski A. (1982): *Z zagadnień transformacyjnego opisu elementarnych struktur zdaniowych*. Bydgoszcz.
Otfinowski A. (1986): *Z zagadnień transformacyjnego opisu złożonych struktur zdaniowych. Elementarne struktury zdaniowe prymarnie matrycowe*. Bydgoszcz.
Otfinowski A. (1992): *Czasowniki operatorowe*. „Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy. Studia Filologiczne” 28 (Filologia Polska 11). Red. A. Otfinowski, Bydgoszcz, s. 67–79.
Urbańczyk S. (red.) (1994): *Encyklopedia języka polskiego*. Wrocław–Warszawa–Kraków.
Wierzbicka A. (1969): *Dociekania semantyczne*. Wrocław.

